

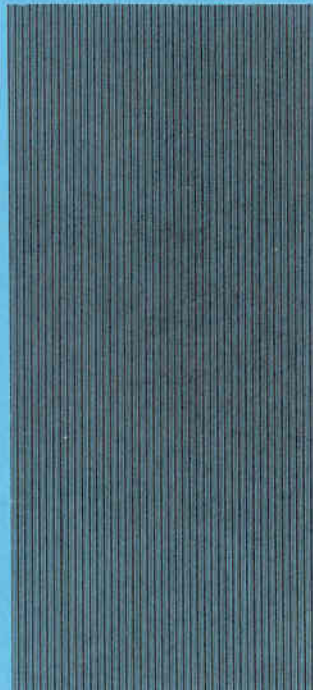

VERENIGING
CLASSICI
NEDERLAND

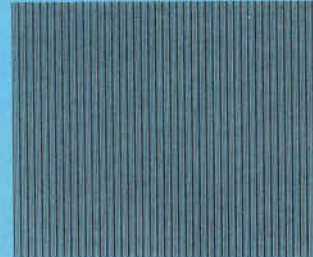
BULLETIN

KERNDOELEN
KLASSIEKE TALEN

JAARGANG 17, NR. 62
SEPTEMBER 1992

VERENIGING CLASSICI NEDERLAND

Vereniging Classici Nederland
commissie basisvorming

Rotterdam, september 1992

Aan de leden van de vereniging Classici Nederland

Bij deze biedt de commissie basisvorming u door de VCN opgestelde kerndoelen Klassieke talen aan.

1 Voorgeschiedenis

Sinds de Contourennota van van Kemenade zijn de hervormingsplannen voor het middelbaar onderwijs keer op keer bijgesteld. De V.C.N. heeft deze ontwikkelingen steeds nauwlettend gevolgd en aangedrongen op ruimte voor de Klassieke talen in de onderwijsprogramma's voor de onderbouw. Toen de wet op de basisvorming deze ruimte bood, en onafwendbaar op ons afkwam, heeft het V.C.N.-bestuur een commissie ad hoc ingesteld met vertegenwoordigers uit de secties Voortgezet onderwijs/wetenschappelijk onderwijs, Latijn, Grieks, en Athenea met Latijn om te onderzoeken welke consequenties de basisvorming heeft voor de klassieke talen.

Voorlichting over de organisatorische aspecten had prioriteit. De V.C.N. heeft daartoe contact opgenomen met het Katholiek Pedagogisch Centrum, dat inmiddels de Klassieken onder zijn hoede heeft genomen: bij de verdeling van vakken waren de landelijke onderwijsverzorgingsinstellingen de klassieke talen aanvankelijk vergeten. Inmiddels heeft het K.P.C. 2 classici (Jan Smid en Atte Visser) in dienst genomen om nadere voorlichting over Klassieken en basisvorming te verzorgen.

In samenwerking met het K.P.C. is er op 13 maart een studiebijeenkomst gehouden voor classici die op hun school zitting hebben in een commissie basisvorming. Vervolgens zijn er afgelopen voorjaar 7 regionale voorlichtingsbijeenkomsten voor docenten Klassieke talen georganiseerd over de organisatorische aspecten van basisvorming. In het V.C.N.-bulletin en het *Magazine voor Basisvorming* (jrg. 6 nr. 6 juni 1992) p.15 vindt u verslagen van deze bijeenkomsten. Een documentatiemap met de verstrekte informatie is nu nog te verkrijgen bij het K.P.C.: *Op weg naast basisvorming: Klassieke talen*, (Katholiek Pedagogisch Centrum 1992).

Toen bleek dat er in het veld brede behoefte was aan kerndoelen Klassieke talen, heeft de commissie de kerndoelen van de andere vakken bestudeerd, een concept opgesteld, dat ter advisering voorgelegd aan de 4 bovengenoemde VCN-secties, en hun commentaar verwerkt in de definitieve versie die hier voor u ligt.

2 Kerndoelen klassieke talen: waarom eigenlijk?

De wet (art. 11c, zie documentatiemap p.7) vraagt van scholen in feite geen kerndoelen klassieke talen. Vakken die naast de basisvorming worden aangeboden moeten echter wel "uitgangspunten hanteren in overeenstemming met de kerndoelen van de vakken van de basisvorming". Op de voorlichtingsbijeenkomsten bleek dat veel klassici toch graag zagen dat de V.C.N. kerndoelen ontwikkelde (zie ook art. V.C.N.-bulletin 60 p.32-33 over uitslag enquête). Sommigen vinden "uitgangspunten" meer dan genoeg - zij zijn op zich niet verplicht deze V.C.N.-kerndoelen te gebruiken, want ze zijn niet bij wet vastgesteld zoals voor de andere vakken: klassieke talen behoort nu eenmaal niet tot het kerncurriculum basisvorming dat iedere middelbare scholier in Nederland moet volgen.

Ook het procesmanagement basisvorming heeft zich uitgesproken voor het ontwikkelen van kerndoelen klassieke talen (zie *Magazine voor basisvorming* sept. 1992 info-katern PMB p.59-60).

3 Wat zijn kerndoelen?

Bij de verplichte vakken van de basisvorming zijn er 'kerndoelen' gekomen nadat 'eindtermen' te prescriptief werden geacht. Vervolgens zijn ze nog eens herzien om er verdere scherpe kantjes af te halen. Het zijn 'richtingaanwijzers' die aangeven in welke *richtingen* het onderwijs in de onderbouw in een bepaald vak gaat, en wat *leerlingen* daarvan opsteken. Ze geven dus geen minimum- of maximum-niveau aan. Ze moeten haalbaar zijn voor alle leerlingen in het Nederlands voortgezet onderwijs. Een gedetailleerdere inleiding vindt u in brochure 2 (kerndoelen) van de info-reeks van het Proces Management Basisvorming in Almere.

4 Uit welk perspectief zijn deze kerndoelen geschreven?

Ook wij hebben geprobeerd weerstand te bieden aan de verleiding vanuit een vakwetenschappelijk perspectief aan te geven "wat ze gehad moeten hebben". Wij hebben wel een iets ander type leerlingen voor ogen dan degenen die zelfs met de kerndoelen van de verplichte vakken van de basisvorming moeite zullen hebben. Maar ook leerlingen in onderwijstypes waar klassieke talen wordt gegeven krijgen bij de andere vakken een basisvorming aangeboden waar zij op zich, voor hun leven en voor hun toekomst iets aan hebben. U zult dan ook tevergeefs zoeken naar kerndoelen als "de docent wekt belangstelling voor de intrinsiek zeer interessante klassieke oudheid" of "de leerling verwerft voldoende taalkennis voor het eindexamen". Dat zijn prachtige doelstellingen, maar met basisvorming hebben ze niets te maken: kerndoelen geven inzichten, vaardigheden en kennis aan waar een leerling op zich iets aan heeft, ook als hij of zij geen eindexamen in een klassieke taal aflegt.

5 Wat is er "basisvormend" aan deze kerndoelen klassieke talen?

* Uiteraard hebben wij kerndoelen opgesteld met het WEKT-programma in het achterhoofd: taal-, tekst- en cultuurreflectie zijn dan ook de eerste 3 domeinen die u aantreft. Het onderwijs in de onderbouw kan immers niet volslagen andere richtingen ingaan dan die in de bovenbouw naar een eindexamen moeten leiden. Maar de gedachte achter basisvorming is nadrukkelijk een andere dan het systematisch

afwerken van door de CEVO opgestelde lijsten taalkennis. 75 % van onze leerlingen doet namelijk helemaal geen eindexamen klassieke talen (zie jaarverslag inspectie, bijlage in de documentatiemap). Die elementen van ons vak die ook voor deze leerlingen een zinvol afgerond programma zijn om te leren hebben we beschreven.

* De basisvorming streeft naar grotere **samenhang** binnen de vakken en tussen de vakken. Door nauw aan te sluiten bij de kerndoelen van Nederlands, Moderne Vreemde Talen, Geschiedenis en staatsinrichting, en Beeldende vorming willen we laten zien dat het vak goed in de basisvorming past.

* Maar juist door de invoering van de basisvorming blijft er ook een "gat in de markt" over voor klassieke talen tussen de andere vakken. Bij de moderne talen bijv. wordt in de basisvorming het taalgebruik belangrijker dan het taalsysteem. Gezien de wettelijke eis tot 'overeenstemming' (artikel 11c) kunnen we nu niet zomaar zeggen dat het onderwijs klassieke talen dús maar in de omgekeerde richting moet gaan bijv. omdat voor vwo-leerlingen communicatie niet belangrijk zou zijn en grammatica wel, of iets dergelijks. Ook wij zullen moeten aantonen waarom onze invulling van het vak klassieke talen een wezenlijke bijdrage kan leveren aan **basisvorming** als we tenminste het bestaansrecht in de onderbouw niet willen verspelen.

* Daarom benadrukken we in deze kerndoelen het belang van **vaardigheden**.

* Daarom speelt **praktijkgerichtheid** waar mogelijk een rol.

* Daarom is **bestaansverheldering** een geschikte invalshoek.

* En daarom schuwen we niet het kerndoel-jargon en een indeling in domeinen en subdomeinen te gebruiken: deze kerndoelen moeten gewoon naast die van andere vakken gelegd kunnen worden.

6 Waar kunt u deze kerndoelen voor gebruiken?

Het onderstaande is in eerste instantie bedoeld als inhoudelijke wegwijzer voor klassici om zich te bezinnen op mogelijkheden voor onderwijs klassieke talen naast de basisvorming op hun school. Daarnaast kunnen de kerndoelen ook een **school-politieke** relevantie hebben, om aan te tonen dat het onderwijsaanbod van de klassieke talen uitstekend in de basisvorming past en door de kerndoelen van de verplichte de vakken van de basisvorming nog niet gedekt wordt. Een school kan met het oog daarop aan deze kerndoelen ook eigen kerndoelen toevoegen of er juist sommige van weglaten. In dat geval verzoeken we u vriendelijk uw versie van de kerndoelen klassieke talen op te sturen naar onderstaand contact-adres.

U kunt ook "tegen" deze kerndoelen zijn, bijvoorbeeld omdat u vindt dat uw onderwijs niet in deze richtingen zou moeten gaan. Maar u kunt niet tegen enig kerndoel zijn omdat u "het" niveau te laag vindt: nergens is een niveau aangegeven. Wát "de belangrijkste feiten" etc. zijn (kerndoel 14) wélke "elementen van het vervoegingssysteem" uw leerlingen in de tweede klas moeten leren (kerndoel 3) hoe leerlingen moeten "omgaan met visuele bronnen m.b.t. de doorwerking van de Oudheid" (kerndoel 21) beslist u met uw sectie zelf. En ook hoe u dat toetst: er is geen centraal schriftelijk eindexamen basisvorming klassieke talen of iets dergelijks.

7 Welke leergang moet u voor deze kerndoelen invoeren?

Voor alle vakken beraden docenten en uitgevers zich op dit moment n.a.v. hun kerndoelen op leermiddelen waarmee ze die kunnen waarmaken. Ook wij denken dat geen enkele leergang Latijn of Grieks zonder meer geschikt is om alle 24 kerndoelen mee te bereiken, ook niet die die de laatste jaren op de markt gekomen zijn. U zult zich eerst op deze kerndoelen moeten beraden, en er idealiter vervolgens een eigen vakleerplan bij opstellen. Daarbij kunt u gebruikmaken van de leerplannen die door de V.C.N. zijn opgesteld, zoals recent nog door de sectie Grieks. In ieder geval zult u uw leergang met deze kerndoelen moeten vergelijken om te zien waar u zelf in lacunes moet voorzien als u alle kerndoelen wilt bestrijken.

Vervolgens kunt u in overleg treden met de andere vaksecties op uw school om uw onderwijsprogramma verder in te vullen en uit te voeren. Invoering van de basisvorming is immers mede bedoeld om de samenhang tussen de vakken te vergroten, en de basis van veel talen op het VWO mag zich daar bij uitstek niet aan onttrekken. Ook aan de relatie met geschiedenis en beeldende vorming is daarom in de subdomeinen en kerndoelen geëxpliciteerd.

Wij hopen dat deze kerndoelen, wanneer blijkt dat ze gedragen worden door het onderwijsveld klassieke talen, er uiteindelijk toe leiden dat leerboeken klassieke talen worden aangepast. Aanpassing zal immers ook om andere redenen toch moeten gebeuren: de consequenties van het nieuwe eindexamen voor het beginonderwijs zullen er bijvoorbeeld in verwerkt moeten worden.

8 Hoeveel uren zijn nodig om deze kerndoelen te realiseren?

De kerndoelen voor de andere vakken zijn gebaseerd op de voorbeeld-adviestabel basisvorming - waar de school echter niet aan gebonden is. Dat zou ook niet kunnen, want rechtsposities van zittend personeel, en ongewijzigde exameneisen dicteren meestal een invulling van de 'nieuwe' lessentabel die weinig afwijkt van de oude. Veel scholen die nu 5 of 6 uur klassieke talen in de tweede klas geven, willen daar in de basisvorming een uurtje van afsnoepen - tenzij ze de leerlingen meer dan de 32 bekostigde uren per week op school houden. Anderzijds gaan veel scholen er nu toe over in de brugklas met Latijn of Antieke cultuur aan te bieden, waar dat tot nog toe niet het geval was. Het procesmanagement basisvorming heeft in zijn voorbeeldtabellen (info-brochure 3) laten zien dat 11 u. t/m de 3e klas op zich mogelijk is. Er lijkt dus landelijk gezien geen reden tot grote paniek over het teruglopen van uren aantallen vanwege de invoering van de basisvorming. Als de klassieke talen echter een plaats in de onderbouw willen claimen, dan zal de sectie ook moeten aantonen waarom dat vak bijdraagt aan basisvorming. Deze kerndoelen zijn bedoeld als "handvat" voor die discussie. Maar het is onmogelijk om te zeggen hoeveel uur er exact voor nodig zijn, want de beginsituatie voor Latijn en Grieks verschilt sterk per school. Bovendien hangt het "vereiste" uren aantal niet zozeer af van het aantal kerndoelen, als wel van de invulling die de sectie daaraan geeft. En dat heeft de V.C.N. nu juist niet willen "voorschrijven".

Wij hopen dus van harte dat u deze kerndoelen "vaag" vindt, d.w.z. dat ze genoeg ruimte bieden aan uw schoolspecifieke situatie en niveau-eisen. Maar vooral hopen we dat u er zich voldoende bij kunt voorstellen om er het onderwijs Latijn en Grieks naast de basisvorming op zinvolle wijze mee in te vullen. Met vriendelijke groet, de commissie basisvorming:

Michael Buykx (docent VWO, sectie VO/WO)
Mannus Goris (docent VWO, onderzoeker S.L.O., sectie Athenea met Latijn)
Toos Jamin (docent VWO, sectie Latijn)
Hans van Lent (docent VWO, sectie Grieks)
Marlein van Raalte (vakgroep Grieks R.U.L., sectie VO/WO)
Jan Smid (docent VWO, sectie Ath. met Latijn)
Pim Verhoeven (vakdidacticus R.U.L., sectie VO/WO)
Elseline Vester (afdeling Latijn V.U., sectie Latijn & VO/WO)

contactadres:

Michael Buykx
Chr. Lyceum Delft
Molenhuispad 1
2614 GE Delft
015-142040

privé:

Spaansepoort 14
3011 MN Rotterdam
tel. 010-4330538

N.B. Overal waar sprake is van "klassieke talen" kan Latijn én Grieks of Latijn alleen gelezen worden: principieel is ervoor gekozen Athenea met Latijn niet in een uitzonderingspositie te manoeuvreren door voor hen aparte kerndoelen te maken.

KERNDOELEN KLASSIEKE TALEN

ALGEMENE DOELSTELLING

Het onderwijs Klassieke talen is er op gericht dat leerlingen

- zich kennis van de Griekse en Latijnse taal en cultuur verwerven gericht op het kunnen lezen en vertalen van teksten in het Grieks en Latijn; deze teksten sluiten aan bij en bouwen voort op de ervaringswereld van de leerlingen en hun ontwikkelingsniveau.

- relaties leren leggen tussen elementen van de cultuur van de Oudheid en van de latere Europese cultuur - en waar mogelijk andere culturen.

- zich een mening vormen over aspecten van de cultuur waarin zij leven, door confrontatie met de cultuur van de Oudheid.

DOMEINEN

KERNDOELEN

A. KENNIS OVER TAAL

1. De leerlingen kennen de letters en kunnen de woorden lezen, uitspreken en schrijven.
2. De leerlingen kunnen woordsoorten onderscheiden.
3. De leerlingen kennen elementen van het verbuigings- en vervoegingssysteem.
4. De leerlingen kunnen m.b.v. de betekenis van een werkwoord hun kennis over te verwachten zinsdelen operationaliseren bij de analyse van een (te vertalen) zin.
5. De leerlingen kunnen m.b.v. hun kennis van de naamvallen en met begrip van syntactische functies betekenisverbanden leggen.
6. De leerlingen kunnen hoofd- en bijzinnen herkennen.

7. De leerlingen kunnen teksten met de hierboven genoemde taalverschijnselen vertalen.

B. TEKSTBEGRIIP

8. De leerlingen kunnen in teksten die aansluiten bij hun ervaringswereld en ontwikkelingsniveau onderscheid maken tussen de daarin voorkomende
- feiten en meningen
  - gevoelens en feiten
  - beweringen en argumentatie

de volgende relaties herkennen:

- middel en doel
- oorzaak en gevolg

antwoord geven op vragen over:

- het denken en handelen van de personages in de tekst
- de beschreven situatie
- de relatie tussen tekst en werkelijkheid
- de waarde van de tekst voor hen zelf en anderen

9. De leerlingen kunnen van teksten een samenvatting geven.
10. De leerlingen kunnen bijzonderheden in de wijze van presentatie van gebeurtenissen op het gebied van woordkeus, woordplaatsing, stilistische middelen en andere retorische middelen herkennen en benoemen.
11. De leerlingen hebben inzicht in de wijze waarop een tekst is opgebouwd en kunnen de relaties tussen de verschillende tekstonderdelen beschrijven.
12. De leerlingen kunnen in teksten onderscheid maken tussen directe en indirecte rede.

13. De leerlingen kunnen tekstsoorten onderscheiden zoals: betoog, verhaal, gesprek, brief, gedicht, opschrift.

C. CULTUUR-HISTORISCHE ORIËNTATIE

- Cultureel-mentale oriëntatie
14. De leerlingen kunnen de belangrijkste feiten, begrippen en kenmerken van de Griekse en Romeinse cultuur, geschiedenis en mythologie, aangeven.
15. De leerlingen kunnen overeenkomsten en verschillen aangeven tussen denkbeelden en overtuigingen van de Griekse en Romeinse Oudheid en vergelijkbare denkbeelden en overtuigingen in latere culturen.
- Bestuurlijk-politieke oriëntatie
16. De leerlingen kunnen, in samenhang met de kerndoelen van het vakgebied Geschiedenis en Staatsinrichting, elementen van staatsinrichting en recht die teruggaan op de Griekse en Romeinse wereld, aangeven.
- Cultuur-esthetische oriëntatie
17. De leerlingen kunnen enkele kenmerken van beeldende kunst en architectuur van de Griekse en Romeinse Oudheid herkennen en typeren.
18. De leerlingen kunnen, in samenhang met de kerndoelen van het vakgebied Beeldende Vorming, antieke invloeden in de beeldende kunst en de architectuur van latere perioden, alsmede in andere uitingsvormen van hedendaagse vormgeving, herkennen.
- Tijd en Ruimte
19. De leerlingen kunnen culturele uitingen van de Grieks-Romeinse Oudheid in een chronologisch kader plaatsen.

20. De leerlingen kunnen culturele uitingen van de Grieks-Romeinse Oudheid in een geografisch kader plaatsen.
-

D. STRATEGIEËN EN TECHNIEKEN VOOR INFORMATIEVERWERVING

21. De leerlingen kunnen strategieën hanteren die hen in staat stellen in hun behoefte aan informatie te voorzien; zoals:
- het kunnen afleiden van betekenissen uit de context
  - het kunnen afleiden van betekenissen uit andere talen
  - het kunnen hanteren van hulpmiddelen als woordenlijsten en grammatica-overzichten
  - het kunnen omgaan met visuele en geschreven bronnen om zich een beeld te vormen van de Oudheid zelf en haar doorwerking.
-

E. ORIËNTATIE OP HET LEREN VAN KLASSIEKE TALEN

Relevantie voor taalontwikkeling

22. De leerlingen ontwikkelen enig inzicht in de opbouw van en verwantschap tussen woorden en kunnen met behulp van dit inzicht betekenissen van woorden in dezelfde taal, maar ook in de moderne vreemde talen en het Nederlands gemakkelijker herkennen.
23. De leerlingen ervaren dat hun kennismaking met de zinsstructuur van de klassieke talen hun vaardigheid in studierend en begrijpend lezen ondersteunt.

Relevantie voor culturele ontwikkeling

24. De leerlingen kunnen aangeven in welke opzichten de confrontatie met het vreemde van de Oudheid, gekoppeld aan herkenning van het eigene in onze cultuur hun visie op de eigen beleevingswereld verheldert.
-